

Yoksulluk Kültürü Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme

Fatih ÖZDOĞAN*

Özet

Yoksulluk kültürü kavramının basın yayın organlarında geniş ve sık yer alması, kavramın oldukça yaygın bir kullanıma kavuşmasına yol açmıştır. Yoksulların yoksulluklarından dolayı suçlanmasına varacak yargılamalarda bulunulmasına dayanak yapılan kavramın popüler ve yaygın kullanımının günümüzde ulaştığı anlamların, yoksullara yapılacak sosyal yardım transferlerinin sınırlanmasına ve modern bir sosyal yardım sisteminin ülkemizde oluşturulmasına engel olduğu düşünülmektedir. Bu çalışma, yoksulluk konusunu Oscar Lewis'in yoksulluk kültürü yaklaşımı üzerinden ele alarak; yoksulluk kültürü kavramıyla işaret edilenleri ve işaret edilenlerin yoksulluğu ne kadar açıklayabildiğini anlatmayı ve kavrama eleştirel bir bakış getirmeyi amaçlamaktadır. Araştırma yöntemi olarak konu ile ilgili literatür taranmış ve betimleyici bir anlatım ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Yoksulluk Kültürü, Sosyal Yardımlar

Abstract

Today, the concept of culture of poverty is used widely because of the popularity of the concept with the contribution of mass media. This concept was used even to accuse the poor for the assumption that they were the cause of their poverty. Popular and widespread usage of the concept today, leads the authorities to restrict and limit the transfers of social assistance to the poor. It's thought that, this makes a challenge for the creation of a well-designed social support system in our country. This study aims to analyses the poverty issue on the basis of Oscar Lewis' approach, namely the culture of poverty, and also to explain what is meant by the concept of culture of poverty, to what extent the concept explains poverty and by these explanations to bring a critical perspective will work. As research method literature review is used and descriptive expression is tried to put forth.

Key Words: Poverty, The Culture of Poverty, Social Assistance

Giriş

Bu çalışma, yoksulluk olgusunu yoksulların sahip oldukları varsayılan tutum ve davranışlarıyla açıklamaya çalışan yoksulluk kültürü yaklaşımının yoksulluğu ve nedenlerini açıklamakta sorunlu, yetersiz ve bilimsel anlamda sıkıntılı olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır. Yoksulluk sorunu tarihsel

bakımdan yeni bir konu olmamasına rağmen; konunun toplum gündeminde önemli bir yer bulması yeni bir durumdur. Geleneksel toplumun kendi araçlarıyla çözüm bulduğu veya bulmaya çalıştığı bir sorun olan yoksulluk, tarım toplumundan sanayi toplumuna, kır-yoğun toplumdaki kent yoğun

* Fatih ÖZDOĞAN

Sosyal Yardım Uzmanı / T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü

topluma geçiş gibi toplumsal yapının birçok dönüşümüyle birlikte, günümüzde asıl olarak devletin çözüm bulmaya çalıştığı bir sorun alanı olmuştur. Geleneksel toplum içindeki etkileşimlerin sınırlı olduğu geçmişten -haberleşme, basın-yayın organları, kentleşme, ulaşım olanakların artması, göç ve küreselleşme süreçleriyle birlikte toplumsal etkileşimin arttığı- günümüze yoksulluk daha fazla yüzleşilen ve yüzleşilmek zorunda kalınan bir sorun olmuştur.

Geleneksel toplum içinde orta ya da üst sınıf diye niteleyebileceğimiz toplumun diğer kesimleriyle etki ve etkileşimleri daha düşük olan yoksul kesim, günümüz toplumunda yukarıda saydığımız nedenler ve daha başka birçok nedenden dolayı doğrudan ya da dolaylı olarak toplumun diğer kesimleriyle daha fazla sosyal etkileşim içine girmiş ve yoksullar üzerine yürütülen politikalar bu kesimleri daha fazla ilgilendirir olmuştur. Yoksulluk ve yoksullar hakkındaki bilgiler, haberleşme araçlarıyla birlikte daha fazla paylaşılmaya; basın-yayın organlarıyla toplumun geneline daha fazla aktarılmaya; kentleşme ve göçle birlikte -yoksulların yaşamları da dahil olmak üzere- daha fazla yüzleşilmeye; ulaşım olanakları ve küreselleşmeyle birlikte, yoksullarla daha fazla karşılaşmaya başlanmıştır. Yoksullar ve yoksulluk hakkındaki bu bilgiler, çoğu bilimsel olmayan ve dolaylı bilgilerden, özellikle basın-yayın organlarından edinilen, oluşan ve çoğu zaman yoksulları yoksulluklarından dolayı suçlayan yoksulluk kültürü gibi yakıştırmaları içermektedir.

1. Yoksulluk Kültürü Yaklaşımının Tarihsel Gelişimi

Yoksulluk kültürü yaklaşımının nasıl şekillendiğini anlamak için, öncelikle yoksulluk kültürü kavramsallaştırmasının tarihsel gelişimini ele almakta ve kavramsallaştırmanın nelere işaret ettiğini anlamakta fayda bulunmaktadır. Bu amaçla kavramsallaştırmanın oluşturulmasına kaynaklık eden Oscar Lewis'in çalışmalarını ele almak gerekmektedir.

1.1. Yoksulluk Kültürü Yaklaşımının Ortaya Çıkışı

Oscar Lewis'i yaygın ve popüler bir üne kavuşturarak yoksulluk kültürü kavramsallaştırması, Lewis'in Porto Rikolu ve Meksikalılar üzerine yapmış olduğu alan çalışmalarına dayandırılmaktadır. Lewis, yoksulluk kültürü kavramını ve kavramla anlatılmak istenenleri, yaygın biçimde 'Beş Aile:Yoksulluk Kültüründeki Meksikalılar Üzerine Alan Çalışması', 'Sanchez'in Çocukları' ve 'İşte Hayat' adlı eserlerinde ele almıştır. Yoksulluk kültürü kavramının sadece Lewis'i popüler yapmakla kalmadığı, kavramın içerdiği popüler anlam ve nitelermelerle çoğu olumsuz özelliklerin atfedilmesiyle yoksullara karşı bakışı da şekillendirdiği, yoksullar ve yoksulluk üzerine yapılan tartışmalardaki yoksulluk kültürü yaklaşımının kullanımından çıkarılabilir. Türkiye'de akademik çevrelerde üzerinde doğrudan çalışmaların pek olmadığı bir kavram olmasına rağmen, yoksulluk kültürü kavramsallaştırması basın-yayın yoluyla popüler bir üne kavuşmuştur. Kavramın bu popüler ünü, yoksulların yoksulluklarından dolayı suçlanması ve bundan dolayı yoksullara dönük yapılan sosyal yardımların eleştirilmesinde yaygın olarak kullanılmasından gelmektedir. Kavramın kullanımı, çoğu kez bilimsel anlamlar taşımayacak şekilde olmaktadır ve kavram üzerinden yapılan yakıştırmalarla yoksulların sosyal yardımlar yoluyla yoksulluk kültürüne alıştırıldıkları eleştirisi yapılmaktadır. Bütün bunlardan dolayı, yoksulluk kültürü kavramıyla anlatılmak istenenlere; kavramın temel kullanımlarına ve Lewis'in yoksulluk kültürüyle ne anlatmak istediğine bakmakta fayda bulunmaktadır.

1.2. Yoksulluk Kültürünün Oluşumuna Zemin Hazırladığı Varsayılan Koşullar

Lewis, yoksulluğu bir kültür daha doğrusu bir alt kültür olarak -yoksulluğu kendi çerçevesi içinde ve rasyonel olarak- ailede kuşaktan kuşağa geçen bir

yaşam şekli olarak nitelemekte; yoksulluk kültürünün oluşumunu ve gelişimini şu koşullarda mümkün görmektedir.

1-Para ekonomisi, ücretli işçilik ve kar amacıyla üretim, 2-Sürekli, büyük ölçüde işsizlik, 3- Düşük ücretler, 4-Ya hükümet baskısı ya da isteyerek sosyal, politik ve ekonomik örgütlenmenin dar gelirli tabaka için sağlanmaması, 5-Tek taraflı yerine çift taraflı akrabalık sisteminin varlığı, 6-Hakim sınıfta servet birikimine yönelen, alt tabakaya mensup olmanın kişisel yeteneksizlikten ileri geldiğini savunan bir değer yargısı

(Lewis, 1965:L-LI)

Burada ele alınan koşullar, kapitalizmin bir toplumda var olan sistem yerine geçmesi ve yerleşmeye başlama sürecine işaret etmektedir. Sosyal hayat-taki ilişkilerin para ekonomisi üzerine kurulmaya başlanması ve böylece insan emeğinin ücretlendirilmesinin geleneksel toplum yapısı yerine, kapitalist toplum yapısının yerleşmesini beraberinde getirdiğine işaret edilmektedir. Gelişmiş kapitalist batı ülkelerinin aksine, kapitalizmin yerleşme aşamasında olan ülkelerdeki sürekli ve büyük işsizlik ve buna eşlik eden emeğin düşük ücretlendirilmesi, toplumsal örgütlenmenin zayıf olması gibi durumlardan söz edilmektedir. Yoksulluk kültürü, kesin tabakalara ayrılmış ve kişiselliğe karşı aşırı derecede eğilmiş -bireyci- kapitalist bir düzendeki alt sınıfın gösterdiği tepki ve koşullara uyma çabası olarak ele alınmaktadır. Başka bir deyişle, bu durum yüksek tabakanın ortaya koyduğu değer yargıları çerçevesinde, yüksek tabakanın hedefine ulaştığını görmekten doğan ve başarıya ulaşmanın imkansızlığının verdiği hayal kırıklığını ve çaresizliği yenmek için harcanan çabaların yansımasıdır (Lewis, 1965:LII). Lewis, yoksulluk kültürünün oluşumunu ve bu kültürü yansıttıkları iddia ettiği yoksulları şu şekilde betimlemektedir:

Çoğu zaman yoksulluk kültürü, feodalizmden kapitalizme geçiş ya da teknolojik değişiklikler ve gelişmeler döneminde olduğu gibi, bir sosyal ve

ekonomik düzenin yıkıldığı yerine yenisinin yerleşmeye başladığı zaman meydana gelir. Çoğu zaman toprak yerlilerinin başka bir ülkenin sömürgeci haline girdiği sosyal ve ekonomik durumun yıkıldığı, uzun kuşaklar boyunca sömürgecilik döneminin sürdüğü zamanlarda oluşur.....

(Lewis, 1965:LII-LIII)

Yoksulluk kültürünü en fazla benimseyenler büyük bir hızla gelişmekte olan bir toplumdaki alt tabaka halkıdır. Şehirlere göç eden topraksız köylülerin, sağlam köylerden gelen ve iyi düzenlenmiş geleneksel kültürleri olan göçmenlerden daha fazla yoksulluk kültürünü benimseyecekleri açıktır

(Lewis, 1965:LIII).

Yukarıda işaret edilen duruma örnek verilerek, Güney Amerika ve Afrika arasında bir karşılaştırmaya gidilmiştir. Güney Amerika'da toprakla uğraşan insanların yaşam şeklinin kabileden köylülüğe dönüşmesinin, yoksulluk kültürünün yerleşmesine yol açtığı; ancak diğer taraftan Afrika'daki kabileciliğin devam etmesinin yoksulluk kültürünün tam olarak yerleşmesine engel olduğu öne sürülmektedir. Buna göre, kabile tarzı yaşam biçiminde maddi yoksulluğa işaret eden unsurların olmasına rağmen; bu tarz toplulukların tabakalaşmaya gitmesi, toplumsal örgütlenme bilinci ve topluluk duygusuna sahip olmalarının yoksulluk kültürünün oluşmasına engel olduğu sonucu çıkarılmıştır. Bu bağlamda, Lewis'in yukarıda ele alınan ifadelerinden, kabile tarzı yaşam biçiminin çözülmesiyle birlikte şehirlere yığılan topraksız köylülerin yoksulluk kültürünün oluşması için elverişli koşulları taşıdıkları sonucu çıkarılabilir.

1.3.Yoksulluk Kültürüne Atfedilen Özellikler

Lewis, yoksulluk kültürünün çeşitli bakış açılarından incelenebileceğini ifade etmektedir. Bu bakış açılarını, alt kültür ve bu kültürün daha geniş olan toplumla ilişkileri, gecekondu mahallesi topluluğunun doğası, bireyin davranışları, değer ve kişilik ya-

pısı olarak sıralayarak yoksulluk kültürü kavramsal-
laştırmada yer verdiği bazı özellikleri şu şekilde
ele almaktadır:

*1-Belli başlı kurumlardaki yoksulların etkili işbir-
liği ve aralarında birlik olmayışı. İnsanları yarı aç
yarı tok yaşatan yardım sistemleriyle esas yoksul-
luk ve umutsuzluk duygusunun kaldırılacağı ya da
azaltılacağı yerde devam ettirilir.*

(Lewis, 1965:LIII)

Yukarıda işaret edilen duruma neden olan fak-
törlerin çeşitli olduğu belirtilmektedir. Bu faktörler,
ekonomik kaynakların bulunmayışı, etnik ayrımcı-
lık, korku, kuşku ve sorunlara birlik halinde değil
ayrı ayrı çare bulunması şeklinde sıralanmaktadır.
Diğer taraftan, geniş toplumdaki bir takım işbirlik-
lerinin ve bazı kuruluşlara katılmaların -cezaevleri,
ordu ve yardım sistemleri- yoksulluk kültürünün
özelliklerini ortadan kaldırmayacağı savunulmak-
tadır (Lewis, 1965:LIII). Ayrıca, yoksulluk kültü-
rünü benimseyenlerin okuma yazmalarının kıt ol-
duğu; çoğunun sendikalı olmadığı, siyasi partilere
üye olmadıkları; ulusal refah kurumlarının içlerine
girmedikleri; banka, hastane, çok katlı mağazalar,
müze ve sanat galerilerine pek az girip çıktıkları öne
sürülmektedir. Bunlarla birlikte, yoksulluk kültürü
üzerinden betimlenen kişilerin yönetici ve hakim
sınıfın belli başlı bir takım kurumlarına karşı dav-
ranışlarının eleştirici olduğu belirtilmektedir (Le-
wis, 1965:LIV). Lewis, yoksulluk kültürüne atfettiği
ikinci özelliği şu şekilde ifade etmektedir:

*2-Bölgesel toplum açısından yoksulluk kültürüne
baktığımız zaman imar ve konut koşullarının ber-
bat olduğunu, kalabalık, fakat her şeyin üstünde
özlü bir ailede bulunan örgütlenmenin bunlarda
olmadığını görürüz.*

(Lewis, 1965:LV)

Burada yoksulluk kültürü üzerinden betimle-
nen kişilerde örgütlenmenin zayıf olduğundan ve
kötü yaşam koşullarından söz edilmektedir. Diğer
bir deyişle, kentlerin gecekondü bölgelerinde var

olduğu iddia edilen yoksulluk kültürünü yansıtan
insanların arasında komşuluk ilişkisi dolayısıyla
geçici gruplaşmaların ve birlikteliklerin olabildiği;
ancak bunun aşağı düzeyde bir örgütlenme olduğu
ve modern kentte oluşmuş olan karmaşık, özel ola-
rak geliştirilmiş ve örgütlenmiş topluluğa katıl-
ma fırsatını vermediği öne sürülmektedir (Lewis,
1965:LV). Lewis, yoksulluk kültürünü benimseyen-
lere atfettiği üçüncü özelliği ve bu özelliğin nelere
işaret ettiğini şu sözlerle vermektedir:

*3-Aile düzeyinde yoksulluk kültürünün başlıca
özellikleri çocukluk döneminin bulunmaması, cin-
siyetle erken tanışma, nikahsız evlilikler, kocaların
karıları ve çocuklarını çok sık olarak terk etmeleri
ve bu tür erkeklerin fazla oluşu kadar aile reisinin
fazla olduğu ailelerin çokluğu ve ana tarafından
gelen akrabalara daha fazla yakınlık ve bunları
akraba olarak fazla tanıma, otoriteye karşı fazla
eğilim, gizliliğin az oluşu, sınırlı eşyalar ve analık
sevgisinde rekabettir.*

(Lewis, 1965:LV-LVI)

Yukarıda ifade edilen durumla, çocukluk döne-
mi olarak adlandırdığımız evrenin yoksulluk kül-
türünü yansıtan ailelerde bulunmadığı, çocukların
erken yaşlarda erkeklik ve kadınlığa adım attıkları
anlatılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca, bu ailelerde
resmi bir evlilik kurumunun var olmadığı, erkekle-
rin aynı evde yaşamlarını paylaştıkları kadınları ve
çocuklarını sıklıkla terk ettikleri, aynı çatı altında
bazen aile reisi olarak nitelenebilecek kadının ya da
erkeğin annesinin varlığı gibi durumların çok başlı
aile reisi durumuna yol açtığı ve akrabalık bağları-
nın kadın tarafı üzerinden belirlendiği ve algılandığı
öne sürülmektedir. Bunlarla birlikte, aile fertlerinin
diğer aile fertlerine karşı daha baskın davranış ve
tutumlar sergiledikleri, cinsellik ve ebeveyn kavga-
ları gibi durumların diğer aile fertlerinin bulunduğu
ortamlar içinde yaşandığı, bu tür ailelerin az sayıda
eşyaya sahip oldukları ve anne-kız, anne-erkeğin
metresi arasında çocuklar üzerinden ve çocuklar
arasında anne sevgisi üzerinden bir rekabetin oldu-

ğu vurgulanmaktadır (Lewis, 1965:LV-LVI). Lewis, yoksulluk kültürüne atfettiği dördüncü özelliği ise şu sözlerle vermektedir:

4-Birey düzeyinde ise başlıca özellikler toplumda ayrı tutulma duygusu, çaresizlik, başkasına bağlı olduğunu duyma ve aşağılık duygusudur”.

(Lewis, 1965:LVI)

Burada, yoksulluk kültürünü yansıtan bireyle-
rin toplum dışında bırakıldıkları duygusuna sahip oldukları, karşılıklarına çıkan sorunlarla baş etmekte sıkıntı çektikleri ve bireysel olarak bu sorunların üstesinden gelemedikleri ve ayrıca kendilerini küçük görme eğiliminde oldukları öne sürülmektedir. Yoksulluk kültürüne atfedilen özelliklerden bir kısmını diğer özellikler adı altında Lewis şu şekilde sıralamaktadır:

Diğer özellikler ise analık duygusunun yok oluşu, zayıf bir benlik yapısı, cinsiyetin karıştırılması, iç-güdüünün kontrol edilmemesi, bugünü yaşama ve yarını pek düşünmeme, kendini bırakma ve tevekkül, erkeğin büyüklüğüne olan yaygın inanç ve her türlü psikopatolojiye karşı gösterilen büyük ölçüde hoşgörüdür.

(Lewis, 1965:LVI)

Yoksulluk kültürü olan insanlar; kendi çevrelerinde yaşarlar ve tarih bilgileri çok kıttır. Yalnız kendi dertlerini, kendi bölgesel koşullarını, kendi çevrelerini ve kendi yaşam tarzlarını bilirler. Çoklukla kendileri ve dünyanın başka yerlerinde kendi koşullarına benzer koşullarda yaşayan kişiler hakkında bilgileri yoktur. Aradaki benzerlikleri görmezler. Sınıf farkı gözetmemelerine rağmen statü ayrımı konusunda çok hassastırlar.

(Lewis, 1965:LVI-LVII)

Diğer özellikler adı altında yoksulluk kültürünü yansıttığı öne sürülen yoksullara atfedilen niteliklerin çoğunun olumsuz anlamlar taşıdığı gözle çarpılmaktadır. Bunlar arasında, çocuklarına karşı ilgisiz olma durumundan annelik duygusunun bulunmadığı sonucuna varılmaktadır. Kişilerin tutum ve davranış biçimlerinden hareketle zayıf bir kişilik

ifade edilmektedir. Bu kişilerin cinselliği orta sınıf değerlerine göre daha görünür şekilde yaşamlarından ve cinselliğin günlük etkileşimlerde kullanılan ifadelerde yer almasından hareketle, içgüdülerini kontrol edemedikleri sonucu çıkarılmaktadır. Ayrıca, yoksulluk kültürünü yansıtan kişilerin gelecek planlamasına sahip olmadıklarından ve bugünü yaşadıklarından söz edilmektedir. Diğer taraftan, bu kişilerde erkek egemenliğine ve erkeğin daha üstün olduğuna dair yaygın bir inanın olduğu öne sürülmektedir. Psikopatoloji ile ise, bu kişilerin bir çoğunda kişisel bozukluklar olarak ifade edilebilecek psikolojik rahatsızlıkların olduğuna; bu rahatsızlıkların önemsenmediğine ve normal karşılandığına işaret edilmektedir.

Diğer taraftan, yoksulluk kültürünü yansıttıkları iddia edilen kişilerin dünya bilgisi olarak adlandırılabilir bilgilerinin oldukça sınırlı olduğu öne sürülmektedir. Bu kişilerin sadece kendi dar çevrelerinde meydana gelen olaylar hakkında bilgiye sahip oldukları; ancak kendi dışındaki olaylar ve kendilerine benzer yaşam koşullarında yaşayan diğer çevrelerdeki insanlardan habersiz oldukları iddia edilmekte ve bundan dolayı, bu kişilerin sınıf bilincini geliştiremedikleri savunulmaktadır.

Yoksulluk kültürünün kapitalizmin teşebbüs dönemlerinde ve sömürgecilik sistemlerinde geliştiği vurgulanmaktadır. İlkel toplumlar ve kastyalarda yoksulluk kültürünün gelişmediği, sosyalist, faşist ve çok ileri gitmiş kapitalist ülkelerde ise yoksulluk kültürünün azalmaya yüz tuttuğu öne sürülmektedir (Lewis, 1965:LIX). Lewis'a göre, yoksulluk kültürü Amerika'daki halkın yüzde yirmisinde bulunmaktadır. Bu gruptaki en büyük topluluklar, dar gelirli siyahiler, Meksikalılar, Porto Rikolular, Kızılderililer ve güneyli yoksul beyazlardır. Bu orandan hareketle, Amerika'da yoksulluk kültürü içindeki insanların diğer ülkelere oranla az olduğu belirtilmekte ve bu durum, yoksulluk kültürünün yok edilmesinin yoksulluğu yok etmekten daha zor olduğuna işaret

edilerek olumlu görülmektedir (Lewis, 1965:LX). Diğer bir deyişle, Lewis fiziki yoksulluğu azaltıp yok etmenin tam bir yaşam şekli olan yoksulluk kültürünü ortadan kaldırmaya ya da azaltmaya yeterli olmayacağını öne sürmektedir (Lewis, 1965:LXI-LXII). Ona göre, gelişmemiş ülkelerde halkın büyük bölümünün yoksulluk kültürünün içinde olması nedeniyle, bu durumu ortadan ancak ihtilaller kaldırabilir. Toplum yapısında değişiklikler yaratılarak, zenginlik dağıtılarak, yoksulları örgütleyerek, var olduklarını, bir yere bağlı bulduklarını gösterecek, güç ve liderlik duygusunu aşılıyarak, ihtilallerin yoksulluğun kendisini tümüyle yok etmeseler bile çoğu zaman yoksulluk kültürünün başlıca bir takım özelliklerini yok etmeyi başardığı öne sürülmektedir (Lewis, 1965:LXII).

2. Yoksulluk Kültürü Yaklaşımı Eleştirisi

Oscar Lewis'in yoksulluk kültürü yaklaşımı, Amerika'da akademi dünyası ve asıl olarak basın yayın organları tarafından geniş bir destek bulmasına karşın; yaklaşımın bilimsel yönünün sorgulanır ve yoksullara karşı olumsuz tutum, davranış ve politikalarla yansımalarının olması yönüyle de birçok karşı görüşü ortaya çıkarmıştır. Bu bölüm, karşı görüşlere ve bu görüşlerin değerlendirilmesine yer vererek yoksulluk kültürü kavramsallaştırmasını daha doğrusu yakıştırmasını sorgulamayı amaçlamaktadır.

2.1.Yoksulluk Kültürü Yaklaşımı Üzerinden Tez Ve Karşı Tezler

Georges (1971:11), yoksulluğa çözüm sunma iddiasında olan politikaların yoksullardan çok, yoksul olmayanlara yaradığını; yoksulların yoksulluklarından dolayı suçlandığı bir sistemin Amerika için söz konusu olduğunu ifade etmektedir. Yoksulluk kültürü kavramının Amerikan akademik dünyasında ortaya çıktığı ve geniş bir tartışma alanı bulduğu bir

yerde Georges'in bu ifadeleri oldukça anlamlıdır; çünkü bu ifadeleriyle yoksulluk politikalarının samimiyetini sorgulayarak yoksulluk konusunda içinde bulunulan çelişkiye dikkat çekmektedir.

Lewis'in yoksulluk kültürü kavramını ele alarak, kavramın içinde yer alan varsayımlar üzerinden kavramı sorgulayan J. Alan Winter (1971:17-18), Lewis'in yoksulluk kültürü üzerine yazdıklarının yoksullarla ilgili birbiriyle bağlantılı üç varsayımı öne sürdüğünü ifade etmekte ve bu varsayımları: (1) Birçok ülkede yoksulların kendine has davranış kalıpları ve tutumları olan bir yaşam biçimini meydana getirdikleri, (2) oluşturulan bu yapının nesnel şartlara karşı geliştirilen uyumdan bağımsız bir kültürü ya da alt-kültürü meydana getirdiği ve (3) bu yapının çoğu kez sınıf yapısına sahip, büyük ölçüde bireyselleşmiş kapitalist toplumda görüldüğü şeklinde sıralamaktadır. Winter (1971:18), Lewis'in yoksulluk kültürü kavramsallaştırmasından çıkarmış olduğu bu üç varsayımı eleştirmektedir. Winter, eleştirisinin arka planında, Lewis'in yoksulluk kültürü yaklaşımının, yoksulların yaşamı ve yoksulluğun doğasına dair bilimsel algıyı geliştirmediğini ve ayrıca, yoksulluk kültürü kavramının kasıtlı olmadan oldukça olumsuz sonuçlar doğurduğunu öne sürmektedir.

Winter (1971:18-19), Lewis'in yoksulluk kültürü kavramının içerdiğini öne sürdüğü ilk varsayımı olan yoksulların kendine has bir kültürlerinin olduğu ve bu kültürün kendine ait davranış ve tutumlardan oluşan yaşam şeklini oluşturduğu şeklindeki iddiasının üzerinde daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulduğunu ve Lewis'in yoksulluk kültürü olarak yaptığı tanımlamalarının olumlu olarak adlandırılacak durumları hariç tutup olumsuz durumları vurguladığını belirtmektedir. Burada, Lewis'in yoksulluk kültürü kavramsallaştırmasında yer alan ve yoksullara atfedilen tutum ve davranış kalıplarının tamamının bütün ülkelerde yer alan yoksul-

larda görülemeyeceği ve Lewis'in yoksulluk kültürü kavramsallaştırması üzerinde daha fazla bilimsel sorgulama yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca Lewis'in yoksulluk kültürünü yansıtan insanlarda görüldüğünü iddia ettiği tutum ve davranış kalıplarının -sorumsuzluk, zayıf benlik yapısı, özel yaşamın olmayışı ve cinsiyetle erken tanışma gibi olumsuz anlamlar taşıdıklarına işaret edilmektedir. Bunlarla birlikte Winter olumsuz anlamlar taşıyabilen bu nitelermelerin orta sınıf algısıyla olumsuz görülebileceğini; ancak diğer taraftan, orta sınıfın idealize etmiş olduğu tutum ve davranış kalıplarıyla karşılaştırıldığında olumsuz gibi duran bazı tutum ve davranışların -cinsiyetle erken tanışma ve özel yaşamın olmayışı gibi- kendi içinde olumsuz sayılmayacağını vurgulamaktadır. Sonuç olarak; Winter, Lewis'in yoksulluk kültürü tanımlamasının bu kültürü yansıttığını öne sürdüğü insanlara karşı daha çok olumsuz nitelermeleri barındırdığını anlatmaya çalışmaktadır (Winter, 1971:20).

Lewis'in yoksulluk kültürü kavramının içerdiği öne sürülen ikinci varsayım olarak, yoksulluk kültürünün basit şekilde ayrı bir yaşam şekline farklı olarak gerçek bir kültürü daha doğrusu bir alt-kültürü ifade ettiği iddiası verilmektedir. Bu durumun çevre şartlarına karşı gösterilen tepkiler üzerinden ele alındığında ayrı bir kültür olarak değerlendirilemeyeceği sonucu çıkarılmıştır (Winter, 1971:22-24). Diğer taraftan, yoksulluk kültürünün gerçek bir kültüre işaret etmesi ve nesilden nesile aktırılıyor olması şeklindeki iddiayı kabullenecek olanların ve bu kabullerinin, toplumda yoksulluğu azaltma yönündeki politikaların askıya alınması ve yoksulluğu ortadan kaldırmaya dönük politikaların Lewis'in işaret ettiği 'yoksulluğu ortadan kaldırmanın yoksulluk kültürünü ortadan kaldıramayacağı' (Lewis, 1965:LX) şeklindeki ifadelerinden dolayı anlamsız kalması gibi durumlara yol açacağı öne sürülmektedir. Lewis'in yoksulluk kültürü kavramının içerdiği öne sürülen üçüncü varsayım, yoksul-

luk içinde olmanın tek başına yoksulluk kültürünü yansıtmak için yeterli olmayacağı ve daha çok bu kültürün kapitalist toplumda görüldüğü şeklindeki ifadelerini doğru varsaydığımızda refah devleti uygulamalarının etkisiz kalacağı, hatta daha da kötüsü yoksullar için geliştirilen politika ve programların zararlı olacağı şeklindeki bir varsayımı da kabul etmemiz gerekeceği anlamını taşıyacağı belirtilerek eleştirilmektedir (Winter, 1971:22-28).

Diğer taraftan, yoksulluk kültürü kavramlaşmasıyla oluşan tehlikeli bir duruma dikkat çekilerek; yoksulluk kültürünün var olduğu şekilde bir kabullenmede bulunduğumuz zaman, bütün insanların hayat standartlarının yükselmesi için gösterilen tüm hükümet çabalarına karşı, bazı yetkililerin yoksulluğun ortadan kaldırılması için gösterilen çabalarının sorgulanmaya başlanacağına vurgu yapılmaktadır. Böylece bilim dünyasının insanlara yardımcı olmak adına ortaya koyduklarının, tam tersi bir etki yaparak onlara zarar verme noktasına istemeden olsa da geçebileceğine işaret edilmektedir (Holliday, 1971:50-53). Bu çerçevede Holliday, yoksulluk kültürünü yansıttıkları öne sürülen insanlara atfedilen tutum ve davranışların iyi ve kötü kültür kategorilerini belirlemek için kullanılmayacağına işaret ederek, yoksulluk kültürü yaklaşımını benimsemenin bilim adamlarının toplumsal sorunlara çözüm üretme arzularıyla çelişeceğini ve böyle bir yaklaşımın yoksullara yarar sağlamaktan çok zarar vereceğini vurgulamaktadır.

Yoksulluk kültürüne bir diğer karşı görüş ise, kavramın işaret ettiği düşünsel alana işaret etmektedir. Yoksulluk kültürü kavramının, yaygın kullanım ve kabulünün sosyal düşünce tarihi ve sosyal yapı için taşıdığı anlam açısından bakıldığı zaman önemli olduğu belirtilmekte ve kavramın bilimsel bir kavram olmaktan çok ideolojik bir kavrama dönüştüğü öne sürülmektedir (H. Lewis, 1971:73). Ayrıca etnisite gibi yoksulluk kültürü kavramının

da insanların inandığı, inanmak istediği ve belki de inanmaya ihtiyaç duydukları bir düşünce olduğu savunulmaktadır. Diğer taraftan, kalıtımsal yoksulluk düşüncesinin, daha önce etnisitede de olduğu gibi bazı davranış bilimcilerin iddiaları ve bilimsel tuzaklarla birlikte yeni bir önem kazandığına işaret edilmektedir (H.Lewis, 1971:74). Burada, yoksulluk kültürü kavramının toplum içindeki sosyal ilişkilerin sınıf ve etnisite temelinde yeniden belirlenmesine kaynaklık ettiği savunulmaktadır.

H.Lewis (1971:81), yoksulluk kültürü kavramının yoksulluk sorununa dikkat çekme noktasında yardımcı olduğunu; ancak kavramın bazı kullanımlarının dikkati eğitim, istihdam ve politik yapılarda yapılması gereken ve yoksullar için önem arz eden önemli değişikliklerden başka yerlere çektiğini belirtmektedir. Ona göre, en önemli araştırmanın yoksulluk kültürü üzerine değil, zenginlik kültürü üzerine yapılması gerekmektedir; çünkü, bu kültür daha tehlikeli olması nedeniyle önem arz etmektedir. Burada, zenginlik kültürü kavramıyla, zengin insanların dünya üzerinde daha fazla alanı işgal etmelerine, çevreyi daha fazla kirletmelerine ve doğal kaynakları daha fazla tüketmelerine işaret edilerek, yoksulluk kültürü iddiasında bulunup yoksul insanları yoksulluklarından dolayı suçlayan düşünceler, karşı varsayımlar geliştirilerek eleştirilmektedir (H.Lewis, 1971:87). Bu noktada, yoksulluk kültürü yaklaşımının toplumun daha müreffeh diğer kesimlerinde benimsendiği ve yoksullara yönelik olarak toplumda geliştirilecek politikalar ve uygulamalar önünde bir engele dönüştüğü savunulmaktadır.

2.2. Yoksulluk Kültürü Yaklaşımının Yoksulluk ve Kültür Kavramları Üzerinden Ele Alınışı

Yoksulluk kültürü kavramsallaştırmasını eleştiren ve kavrama karşı görüşler sunan Valentine, kültür kavramının tanımlamaları ve kavramın içerdiği anlamları sorgulamaya çalışarak yoksulluk kültürü

rü kavramını ele almaya çalışmaktadır. Valentine, kültürün evrensel olması -bütün insanların kültüre sahip olmaları-, organize olmayı ifade etmesi -bir yaşam biçimine işaret etmesi ve yaratıcılığı ifade etmesi -insanlığın ortak ürünü olması- gibi özelliklerine dikkat çekmektedir. Diğer taraftan, kültür kavramının herkes tarafından kabul edilen ortak bir tanımının olmadığını belirtmekte ve kültürü basitçe bir insanın takip ettiği yaşam biçimi olarak tanımlamaktadır (Valentine,1968:1-3).

Valentine, kültür kavramını çalışmanın zorluğu ve doğru anlamının önemini vurgulayarak anlamlı bir kültür analizinin antropologlar tarafından etnografya yöntemiyle yapılabileceğini savunmaktadır. Diğer taraftan; Valentine, etnografya yöntemiyle çalışan bir antropologun diğer yaşam biçimlerini -kültürleri- ele alırken kendisinin de bir kültüre ait olmasından dolayı etnik-merkezci bir bakış açısıyla diğer kültürleri yargılama tehlikesine düşebileceğine dikkat çekmektedir. Valentine, antropologun etnografya yöntemiyle başka bir kültürün içine girerek, o kültürün bir üyesi gibi, ayrıca kendi bakış açısını da katarak batılı değer yargularıyla karşılaştırma yapmaktan kaçınarak ve batı tarzı yaşam biçimini işin içine karıştırmadan akıllıca ve anlamlı bir kültür portresi çizebileceğini ortaya koymaktadır. Bunlarla birlikte; Valentine, kültürel sistemlerin karşılaştırılması yapılırken üstün ve aşağı olma gibi yargılamalara işaret edecek kavramları kullanmaktan kaçınmak gerektiğini vurgulamaktadır. Son olarak kültür konusunda çalışma yürüten kişinin, çalıştığı kültürü kendi içinde ve o kültürün kendi mantık kurgusuyla ele alması gerektiğini, yani kültür konusunda çalışan kişinin kendi norm ve değer yargılarına dayanarak üzerinde çalıştığı kültürü ele almaması gerektiğinin önemine işaret etmektedir (Valentine, 1968:8-12).

Valentine, diğer taraftan yoksulluk kavramını ele almakta ve yoksulluğun temel anlamının ihtiyaç du-

yulan, istenen ya da bir değer taşıdığına inanılan bir şeyden mahrum olma durumu olduğunu belirtmekte; ayrıca yoksulluğun tek bir tanımlama altında değerlendirilemeyeceğini vurgulayarak ancak yoksulluğun temelinde eşitsizliğin yattığını ve bu eşitsizlik durumunu göz önünde bulundurmanızın yararlı olacağını savunmaktadır (Valentine, 1968:12-13). Ona göre, yirminci yüzyılın ortalarında batı toplumunun daha müreffeh ve elit kesimi kendilerini daha önce hiç olmadığı kadar sosyal yapının en altında yer alan yoksullarla karşı karşıya bulmuşlardır ve bu karşı karşıya gelme durumu, başta Amerika olmak üzere batının gelişmiş toplumlarında meydana gelmesine karşın modern, kentli ve endüstriyel sosyal düzenle birlikte tüm dünyada yaşanmaktadır. Valentine'e göre, böylece bu yeni durumla birlikte önceleri daha az ilgi uyandıran insan toplulukları ve kategorileri için sistematik bilgi talebi ortaya çıkmış ve hem kamu tutumunu hem de kamu politikalarını şekillendirecek bu bilgiyi anlamlı kılacak kavramlara ihtiyaç duyulmuştur. Tüm bu durumların ortaya çıkardığı temel sonuç, yoksulluk kültürü kavramının ortaya çıkışı olmuştur. Ona göre, daha az bilinmeleriyle birlikte benzer ve yakın anlamlı alt-sınıf kültürü, alt-gelir yaşam biçimleri, işsizlik kültürü, suç kültürü ve gecekondu -varoş- kültürü gibi kavramlar da literatürde yerini almışlardır. Bu kavramlar, literatürde herhangi bir sosyal kategori için bir kültürü ya da bir alt kültürü ifade etmek için kullanılmışlardır. Tüm bu kavramlar, yoksulluk kültürü kavramının yaygın kullanımını sağlamaya dönük girişimlerdir. Bununla beraber bu kavramlar esas kavramın -yoksulluk kültürü- yanlış kullanımlarıdır (Valentine, 1968:14-15). Burada kentleşme, modernleşme ve sanayileşme süreçleriyle birlikte yoksulların ve yoksulluğun daha görünür hale geldiğine işaret edilmektedir. Ortaya çıkan bu duruma karşı, toplumun diğer kesimlerinde oluşan bilgi talebinin, değişik kavramsallaştırmaları ve yakıştırmaları ortaya çıkarttığı ve yoksulluk kültürünün de bu tanımlamalardan biri olduğu vurgulanmaktadır.

Yoksulluk kültürü kavramının ve kavramla ilgili olan düşüncelerin kültür kavramının olumlu anlamlar içeren önemli özellikleriyle çeliştiği öne sürülmektedir. Bu çelişkinin sadece kültür kavramının esas anlamıyla kalmadığı ayrıca beşeri ilimler, felsefi konular, kamu tutumları ve kamu politikalarının teori ve yöntemleri için geliştirilen önemli politikalara da yansıdığı ifade edilmektedir. Diğer taraftan, bu noktalarda yer alanların amaçlarınının oldukça farklı olduğu kabul edilse de; yoksulluk kültürü ve benzer anlamlar içeren kavramların kullanımının ve özellikle popülerleşmesinin, yoksulların yoksulluklarından dolayı suçlanması için oluşturulan gerekçelere dayanak yapılmasına yol açtığı savunulmaktadır (Valentine,1968:15). Ayrıca, yoksulluk kültürü kavramının, yoksulların yaşamlarında yer alan gerçekleri görmeye engel olduğuna, bu yaşama karşı önyargılarımızı yansıttığına ve yoksullarla ilgili geliştirilen olumsuz politikaların devam etmesine yol açtığına işaret edilmektedir (Valentine,1968:17). Burada ise, yoksulluk kültürü ve benzeri kavramsallaştırmaların olumsuz sonuçları ön plana çıkarılmaktadır. Yoksulluk kültürü ve aynı anlamlara işaret eden kavramların bir noktada yoksulluk sorununda gerçek nedenlerin ortaya çıkarılmasına engel olduğu ve yoksulluğun yoksulların suçu olduğu şeklinde yargılamaların yapılmasına yol açtığı öne sürülmektedir. Bununla birlikte, yoksullara karşı ortaya çıkan bu ve benzeri olumsuz yargılamaların, yoksulluğa çözüm bulmaktan uzak olan ve yoksullara yardımcı olmayan olumsuz politikaların yürütülmesine ya da bu noktada halihazırdakilerin devam etmesine yol açacağı üzerinde durulmaktadır.

Diğer taraftan, yoksullara karşı orta sınıfta yaygın olarak öğrenilmiş akademik yoksulluk kültürü kalıpları ve popüler önyargıların var olduğu; yoksul olmayan insanların yoksulları sosyal düzene ve istikrara karşı tehdit olarak gördüğü ve bu tutumların altında da orta sınıfın çözülemeyen sorunlarının yoksul sınıftaki insanlara yüklediği öne sürül-

mektedir (Valentine, 1968:18-47). Orta sınıf olarak nitelenen ve batının gelişmiş toplumlarının büyük toplum kesimini oluşturan kişilerin yoksullarla ilgili bilgilerinin çoğu zaman dolaylı biçimde ve ön yargılarla bezenmiş şekilde oluştuğu ve bu bilgilerinin de büyük oranda yoksullara olumsuz nitelermeler atfedecek anlamlar içerdiği üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, yoksullara olumsuz nitelermeler atfeden bu bilgilerin, toplumun büyük kesimini oluşturan orta sınıf tarafından kendi çözülemeyen sorunlarına gerekçe yapılarak yoksulların toplum içinde bir tehdit oldukları algısıyla birleştiğine işaret edilmektedir. Dolayısıyla, toplumun daha müreffeh kesimi vergilerinin yoksullara yapılan yardımlarda kullanılmaması gibi bir talepte bulunabilmektedirler. Örneğin toplumun daha müreffeh kesimi yoksullara yapılan yakacak yardımları gibi bir yardımcı eleştirerek, böyle bir yardım yapılması yerine devletin kendileriyle daha fazla ilgilenmeleri ve eğitim olanaklarının artırılması gibi ayrı ve daha farklı bir kesimi ilgilendiren bir konuda talepte bulunabilmektedirler.

Valentine, kültür ve yoksulluk kavramlarının temel anlamlarına işaret ederek; halihazırda toplum içinde kültür kavramının yanlış ve eksik kullanımının, yoksulluk kültürü gibi bir kavramsallaştırmayı ortaya çıkardığına değinerek, yoksulluk kültürü ve benzeri anlamları taşıyan kavramsallaştırmaların, toplumun yoksullar ve yoksullukla daha fazla karşılaşır olmasının doğurduğu bilgi talebinden ortaya çıktığına dikkat çekmektedir. Diğer taraftan; Valentine, Lewis'in yoksulluk kültürü kavramsallaştırmasına daha ayrıntılı bir biçimde bakarak kavramın ortaya koyduğu varsayımlara karşı varsayımlar geliştirerek yoksulluk kültürü kavramını reddetmektedir.

Valentine, Lewis'in yoksulluk kültürü kavramsallaştırmasına dayanak oluşturan ve Porto Rikolular ve Meksikalılar üzerine yapmış olduğu alan çalışmalarından yararlanarak basılı olarak yayımlanan

'La Vida', 'Five Families' ve 'The Children of Sanchez' adlı eserlerinde yer alan birçok çelişkili bilgiyi ortaya koyarak; Lewis'in çalışmalarının en ciddi eksikliğinin, ortaya koyduğu modeli destekleyecek yeterli delillerin olmaması ve bir kültürün varlığını tanımlayacak ikna edici bir çerçeve sunamaması olduğunu öne sürmektedir (Valentine, 1968:48-77). Ona göre, Lewis'in modelini destekleyecek yeterli sayıda delil ortaya koymadan kavramsallaştırdığı yoksulluk kültürünün daha önemli yansımaları, kavramın toplumsal düşünüşü; bilgiyi; tutumları ve politikaları inanılmaz ölçüde etkilemiş olmasıdır (Valentine, 1968:65). Burada, bilimsel anlamda yoksulluk kültürünün varlığına işaret edecek yeterli verinin Lewis'in kavramsallaştırmasında yer almadığı savunulmakta ve işaret edilen bu eksiklikler ya da sıkıntılar, karşı varsayımlarla desteklenerek ortaya konulmaktadır. Ayrıca, yeterli bilimsel değerlendirmeyi ve duruşu sergilemeyen bu kavramsallaştırmanın esas olumsuz sonucunun ise, toplum içinde oluşan yaklaşımları ve uygulanan politikaları belirleyici yönünün olması olarak vurgulanmaktadır. Valentine, Lewis'in yoksulluk kültürü kavramsallaştırmasının önermelerinden ve kavramın yoksullara atfettiği nitelermelerden hareketele karşı önermeler geliştirerek yoksulluk kültürü kavramını red etmektedir. Bu karşı önermeler çok sayıda olup en temel olanlara yer verilmektedir.

Bu karşı önermelerden ilki, Lewis'in yoksulluk kültürünün kendi yapısı ve rasyonalitesi olan, aile yoluyla nesilden nesile aktarılan bir alt-kültür olması varsayımına yapılmıştır. Bu karşı önermede, en düşük gelir grubunun farklı sosyal yaşam öğelerinin kendi kontrolleri dışında büyük toplumsal yapılarla belirlenmiş olduğu ve bu grupta yer alanların yaşam biçimlerinin ayrı bir kültüre işaret edecek bir toplumsallaşma sürecine işaret etmeyeceği savunulmaktadır. Bu karşı önermenin desteklenmesi için yoksulluk kültürü kavramının işaret ettiği ayrı bir yaşam şekli varsayımı alt varsayımlar şeklinde ay-

rılarak her birisine ayrı ayrı karşı önermeler geliştirilmiştir. Bu karşı önermeler tarihsel ve toplumsal örneklerle desteklenerek Lewis'in yoksulluk kültürü varsayımı çürütülmeye çalışılmaktadır (Valentine, 1968:127-140). Lewis'in ayrı bir yaşam şekli olarak yoksulluk kültürünü yansıttığını öne sürdüğü ve yoksullara atfettiği işsizlik, eksik istihdam, niteliksiz iş, düşük statülü meslekler, yetersiz maaşlar, eğitimsizlik, kalabalık hane yaşamı ve bakımsız evler gibi nitelermeler Valentine'a göre bütün bir sosyal sistemin yapısından kaynaklanan ve yoksulların tutum ve davranış kalıplarının sonucu olmaktan çok alt-gelir grubunun yaşadığı çevrenin ortaya çıkardığı durumlardır. Diğer bir deyişle, yoksulların düşük gelire sahip olmaları, işsiz olmaları ve diğer durumlar kontrol ettikleri sosyo-kültürel kaynaklarla ortaya çıkan durumlara uyum sağlama çabasıdır. Diğer taraftan, bu nitelermelerin işaret ettiği toplumsal yapı yoksul olmayanların politik ve ekonomik kararlarıyla belirlenmektedir (Valentine, 1968:115-116). Burada yoksulluk kültürü kavramsallaştırmasıyla yoksullara atfedilen ve ayrı bir kültüre işaret ettiği varsayılan nitelermelerden alt-kültür özellikleri olarak sıralanarak yoksullara yapılan yakıştırmaların, içinde yaşanılan çevre şartlarının ortaya çıkardığı bir durum olduğuna ve bu çevre şartlarının da yoksul olmayanlar tarafından belirlendiğine vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla, Lewis'in ayrı bir kültüre işaret ettiğini iddia ettiği eğitimsizlik, bakımsız evler ve işsizlik gibi yakıştırmalar yoksulların dışında belirlenen ve çevre şartlarından doğan durumlar olup ayrı bir kültürü ifade etmediği sonucuna varılabilir.

Karşı önermelerden ikincisi Lewis'in yoksulluk kültürünü yansıtanlara atfettiği davranış kalıpları ve ilişki biçimleri olan gayri-resmi evlilikler, yerleşik olan erkeğin bulunmadığı -kadın hane reisi- evlerin çokluğu, aile içi ilişkilerde otoriteye eğilim, aile dayanışmasının olmayışı ve aile dışı örgütleneme gibi eksiklik durumlarına işaret eden yoksulluk kültürü varsayımına yapılmıştır. Burada yer verilen

tutum ve davranış kalıplarının bir alt-kültürü işaret etmeyeceği, ortaya çıkan bu durumların çevrede oluşan şartlara karşı uyum gösterme çabası olarak değerlendirilebileceği savunulmaktadır (Valentine, 1968:117-118). Diğer bir deyişle, yoksulluk kültürü kavramsallaştırmasının yoksullara atfettiği davranış kalıpları ve ilişki biçimleri de çevre şartlarına gösterilen tepkileri ifade etmektedir. Yoksulların içinde yaşadıkları çevre şartları, bu çevreye uygun olarak davranış kalıplarının ve ilişki biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açabilir. Bu nedenle, ortaya çıkan durumu yoksulların benimsediği ve nesilden nesile aktardığı davranış kalıpları ve ilişki biçimleri olarak değerlendirilemeyeceği, bu davranış kalıpları ve ilişki biçimlerinin ayrı bir kültüre işaret etmeyeceği sonucu çıkarılabilir. Ayrıca, gayri-resmi evlilikler, yerleşik olan erkeğin bulunmadığı -kadın hane reisi- evlerin çokluğu gibi yoksullara atfedilen yakıştırmaların günümüzde batının gelişmiş kapitalist toplumlarında ve bu toplumların tüm sınıflarında görülebilen durumlar olduğu göz ardı edilmemelidir.

Karşı önermelerden üçüncüsü, Lewis'in yoksulluk kültürüyle bağlantılı olarak gösterdiği tutum ve değerler olarak belirtilen ve önemli bir kısmı olumsuz anlamlar taşıyan, egemen sınıf değerlerine ve kurumlarına karşı düşmanca duygu besleme; gelecek umudunun olmayışı ve boşvermişlik gibi yoksulluk kültürünü yansıttığı varsayılan yoksullara atfedilen nitelermelere karşı geliştirilmiştir. Burada da, bu tutumların çoğu zaman ortaya çıkan nesnel durumlara karşı gösterildiği ve bunların bir alt-kültürü işaret etmeyeceği ve bu tutumların yoksulluğun ortaya çıkardığı durumlara karşı herhangi bir kişinin duygusal olarak verebileceği tepkiler olduğu savunulmaktadır (Valentine, 1968:119). Yoksulluk kültürü kavramsallaştırmasında yer alan yoksulluk kültürünü yansıtan yoksullarda olduğu öne sürülen, egemen sınıf değerlerine ve kurumlarına karşı düşmanca duygu besleme; gelecek umudunun olmayışı

ve boşvermişlik gibi durumların yoksulluk gibi bir gerçeklikte her bireyin gösterebileceği doğal tepkiler olduğu ve bu nedenle bu tutum ve değerlerin de ayrı bir kültürün varlığına işaret etmeyeceği vurgulanmaktadır. Ayrıca toplum içindeki kurumsal yapılara tepki toplumun her kesiminden gelebileceği gibi bazen yoksulların en az tepki gösteren kesim olduğu bile söylenebilir. Gelecek umudunun olmayışı ve boşvermişliğin ise maddi anlamları yoğun olan günümüz toplumlarında, bu anlamları ifade eden araçlara sahip olmayanlar için gelişebilecek durumlar olduğu göz önünde tutulmalıdır. Diğer taraftan, bu duyguların beslenmesi tek başına maddi anlamlar taşıyan araçlara sahip olmakla da sınırlı olmayıp farklı durumlarda toplumun her kesimi ve her bireyinde kolayca gelişebilecek tepkiler olarak görülebilir.

Bu çerçevede, yoksulluk kültürü kavramsallaştırılmasında yoksulluk kültürü içinde oldukları öne sürülen yoksullara atfedilen tutum, değer, davranış kalıpları, ilişki ve yaşam biçiminin ayrı bir kültüre işaret etmekten çok; içinde yaşanılan çevre koşullarına karşı geliştirilen tutum ve davranışlara işaret ettiği sonucuna varılabilir. Ayrıca, yoksulların içinde yaşadığı koşulları oluşturan şartlar çoğu zaman kendileri dışında belirlenmektedir. Sağlıksız yaşam koşulları gibi durumlar yoksulların benimsediği şartlar olmaktan çok, katlanmak zorunda oldukları şartlardır. Dolayısıyla, yoksullara atfedilen tutum, değer, davranış kalıpları, ilişki ve yaşam biçimlerinin yoksulluk kültürüne işaret etmekten uzak olduğu söylenebilir.

Diğer taraftan, yoksulluk kültürü ve benzeri yaklaşımlar, yoksullara atfettiği yakıştırmalar yoluyla önemli olumsuz sonuçlar da doğurabilmektedir. Yoksulluk kültürü gibi kavramların taşıdığı popüler anlamların ve yaygın kullanım alanının, yoksullar üzerine geliştirilen politikalara da yansımaları beraberinde getireceği söylenebilir. Yoksulları yoksul-

luklarından dolayı suçlayan yaklaşımları arka planına alarak oluşturulan politikaların, yoksullara çoğu zaman yarar getirmediği; hatta zarar verebildiği göz önünde tutulmalıdır. Ayrıca, yoksulluğu yoksulların suçu olarak gören yaklaşımların, yoksulluğu çözmekten çok; çözümsüz bırakmaya yaracağı ve böylece sorunun bir parçası haline dönüşeceği ifade edilebilir.

Bu doğrultuda, Valentine yoksullukla savaş ve yoksulluk karşıtı programların ve uygulamaların, yoksul olmaya yol açan şartları değil; esas olarak yoksulluk kültürünü değiştirmeyi amaçladıklarını savunmaktadır. Toplumun ekonomik ve politik yapısını değiştirmek yerine yoksullara atfedilen gelenek ve değerleri değiştirmeyi amaçlayan yoksullukla savaş gibi programların yoksulluğa çözüm olma noktasında pek etkisinin olmayacağı öne sürülmektedir. Diğer taraftan, uzun yıllar yoksulların yoksullukla kendilerinin mücadele etmelerinin gerektiğinin söylendiğine dikkat çekilerek bunun günümüz modern dünyasında imkansız olduğu savunulmaktadır. Çünkü; tarihsel olarak oluşmuş eşitsizliklerin, eşit imkanların oluşmasına engel olduğu ve kanunlarla belirlenmiş eşitliklerin -ekonomi, eğitim ve siyasi kaynakları elinde bulunduranları düşündüğümüzde- gerçek bir eşitliği sağlayamadığına işaret edilmektedir. Bütün bunlardan dolayı, toplumun en dezavantajlı kesimlerine yönelik acil olarak bazı özel hakların ve pozitif ayrımcılığın bu kesimin lehine olacak şekilde düzenlenmesi gerektiği savunulmaktadır. Doğrudan gelir desteği, negatif gelir vergisi, aile yardımları ve eşitlik durumunu artıracak diğer önlemlerin alınması önerilmektedir (Valentine, 1968:142-171).

Yoksulluk kültürü ve benzeri kavramsallaştırmaların nasıl ortaya çıktığı ve ortaya çıkmasının altında yatan nedenleri ele alan yaklaşımlardan bir kısmı da toplumun yoksul olmayan kesimlerinin yoksullara karşı tutumlarını ele alarak incelemekte-

dir. Bu noktada, Gans (1995:xi), alt-sınıf gibi kavram ve yakıştırmaların -akademisyen ve politika yapıcıların yoksulları esasında yoksul oldukları için suçlayan yoksulluk kültürü üzerinden değerlendirme başlamalarıyla- kendisini kaygılandırıldığını belirtmektedir. Gans, Amerika toplumu üzerinden ele aldığı ve yoksullarla savaş olarak nitelediği durumun 1980'lerin başından başlayarak arttığını ve artma eğiliminin devam ettiğini ifade etmektedir. Anlaşılabilir bir şekilde bu savaşın liderlerinin çalışacak veya iş bulacak durumda olmayan annelere giden refah yardımlarını azaltmaya, refahı tamamen sonlandırmakla tehdit etmeye, yardımların verilmesinde cezalandırıcı durumları arttırmaya ve daha şanslı olanların bulunduğu sınıfların yoksullara karşı olan düşmanlıklarını arttırmada taraf olmaya devam ettiklerini savunmaktadır (Gans, 1995:1).

Özellikle yoksulların ahlaki ve değer yargılarının sorgulanması yoluyla yoksullara basmakalıp yargılarla bakılmasından, yoksulların damgalanması ve taciz edilmelerinden; başka bir deyişle kelimelerin savaşından -ya da aşağılayıcı yakıştırmalardan- söz edilmektedir (Gans, 1995:1). Günlük yaşamın süregelen ahlaki bir gözetleme olduğundan ve herkesin bir başkasının davranışlarının kafalarımızdaki değer yargıları ve beklentileriyle ne kadar uyduğunun incelendiğine işaret edilmektedir. Aile, dost, iş arkadaşları ve güven duyduğumuz kişiler noktasında bu gözetlemenin eylemler üzerinden olduğu ancak; daha az tanıdığımız -özellikle yabancılar- insanlar söz konusu olduğunda eylemlerden çok kişiliğin yargılandığı vurgulanmaktadır. Sosyal mesafe arttıkça yargılamaların, doğrudan gerçek bilgiler üzerine daha az dayandığı ve basın yayın gibi daha çok dolaylı bilgiye dayandığına işaret edilerek, hayali bilgiye başvurma yolunun yakıştırmalar olduğu ve insanların tanımlanmasının bu yakıştırmalar üzerinden olduğuna dikkat çekilmektedir. Yakıştırmaların, esas olarak insanları sapkın olarak nitelemek için kurgulandığı savunulmaktadır. Bu olumsuz ya

da suçlayıcı yakıştırmaların bazı insanların -ya da eylemleri ve inançlarının- ana değerlerimizin dışında olduğunu göstermek için kullanıldığına değinilmektedir (Gans, 1995:11-12).

Yakıştırmaların bir çok açıdan basmakalıp olduğu ve basmakalıp düşünceler gibi yakıştırmaların da bazı insanlar hakkındaki gerçeğin küçük bir parçasının abartılmasından hareketle bir gruptaki bütün insanlara atfedilen hayali ve gerçek dışı genel yargılamaları ifade ettiğine işaret edilmektedir. Yakıştırmaların sadece doğru olmayan bilgileri bütün bir gruptaki insanlara atfetmekle kalmayıp bazen tanımlananın, tanımlandığı şekilde davranmasına yol açabileceği öne sürülmektedir (Gans, 1995:12). 'Hakemeyen' gibi yoksulları nitelemek için kurgulanan kavram ve yakıştırmaların yoksulların yoksulluktan belki de kurtulmalarına engel olan sebepler olduğuna işaret edilmektedir (Gans, 1995:13). Bu bağlamda, suçlu olarak damgalanan bir kişinin bir noktadan sonra bu doğrultuda davranış geliştirmeye başlayabileceği örneği verilerek, olumsuz yakıştırmaların tehlikeli sonuçlarına dikkat çekilmektedir (Gans, 1995:12-13).

Ele alınan kavram ve yakıştırmaların, üst ve orta sınıfın toplumsal iletişimlerinde kullanıldığına dikkat çekilmektedir. Ayrıca yaygın basının kendisini kibar tabir edilecek terimleri kullanmaya adanmış; ancak yoksullar söz konusu olduğunda daha az kibar sayılacak terimleri tüm sınıfların toplumsal iletişimlerinde kullandığı vurgulanmaktadır (Gans, 1995:13). Gans'ın dikkat çektiği bu nokta ise; basın yayın organlarının yoksulluğu ve yoksulları konu edindiği durumları ele alırken kullandıkları, olumsuz ve kaba terimlere işaret etmektedir. Bu terimler de çoğu zaman gerçek durumları yansıtmaktan uzak yakıştırmaların kullanılması yoluyla ifade edilmektedir. Ayrıca dolaylı olarak basın yayın organları üzerinden edinilen bu bilgiler çoğu zaman toplumun yoksul olmayan diğer kesimleri tarafından yoksulları nitelemek için kullanılabilir. Bu

Gans, yoksullara yapılan yakıştırmalar hakkın-
da tarihsel bir analiz yaparak, yoksullara atfedilen
yakıştırmaların büyük ihtimalle hiyerarşik toplum-
ların ortaya çıkmasından itibaren var olduğunu; an-
cak günümüzdeki yakıştırmaların tarihsel boyutunu
anlamak için Orta Çağ'ın sonundan itibaren bakma-
nın yeterli olacağını belirtmektedir. O zamandan iti-
baren, yoksulların iki grup şeklinde ayrıma tabi tu-
tulduklarını ve birinci grubun yaşlı ve hasta olanları
-çalışan yoksulları da- kapsadığını ve bunların iyi
ve yardıma değer oldukları düşünülüyorken; ikinci
grup içinde değerlendirilen bedenleri sağlam olup
çalışmayan yoksulların değersiz -yardım edilmeye
değmez- olarak sayıldığını belirtmektedir. Yardım
edilmeye değer ve değmeyen yoksullar arasındaki
farkın, kavramları ilk kullananlar tarafından hiçbir
zaman açıklanmadığına; fakat bu ayrımın, İngiliz
yoksullara karşı sorumluluğun merkezi kiliseden
yerel yönetim bölgelerindeki kiliselere geçmesiyle
birlikte, yaklaşık olarak on dördüncü yüzyılda sık-
lıkla uygulandığına dikkat çekilmektedir. Hak eden
ve hak etmeyen kelimelerinin aslında çok daha son-
raları, 1834 yılındaki Yoksul Yasaları'yla ilgili tartış-
malarda, yine İngiltere'de ortaya çıktığı belirtilmek-
tedir. Burada, yoksulların iyi ve kötü yoksul olarak
kabaca değerlendirilebilecek ayrımlara tabi tutularak
ve yoksullara yaklaşım sergilenmesinin tarihsel sü-
reçleri ele alınarak; bu yaklaşımların Amerikan top-
lumuna İngiltere'den geçtiği üzerinde durulmakta-
dır (Gans, 1995:14). Yoksulların iki kesime ayrılarak
ele alınması, yoksullara karşı geliştirilecek tutum ve
davranışların da iki farklı yaklaşım üzerinden olma-
sına yol açmaktadır. Dolayısıyla, yardım edilmeye
değer ya da hak eden olarak görülen yoksullar top-
lumda sempatiyle karşılanıp ilgi görürken; diğer ta-
raftan yardım edilmeye değer görülmeyen ya da hak
etmeyen olarak değerlendirilen yoksullar toplumsal
ilgiden mahrum bırakılmaktadır. Yardım edilmeye
değer ya da hak eden yoksul gibi değerlendirmeler
göreceliliğini göz önünde bulundurduğumuz

zaman toplumsal adalet için bu tür yakıştırmaların
ciddi sorun oluşturduğu sonucu çıkarılabilir. Çün-
kü modern toplumlarda devlet olarak belirttiğimiz
kurumsal yapı tüm vatandaşlarına karşı eşit ve adil
olmayı vadetmektedir. Ayrıca, yoksulların hak eden
ve hak etmeyen olarak ayrılmasının devletin sosyal
harcamalarının ve dolayısıyla sosyal yardımlarının
kısıtlanmasını öngören politikalarının uygulaması-
nı da kolaylaştıracağı savunulabilir.

Diğer taraftan, kusurlu sayılan farklı yoksulları
nitelemek için çok sayıda yakıştırma yapıldığı ve
bunlar içinde fukara, sapkın, umutsuz sınıflar, ayak-
takımı, fazlalık, geri zekâlı, gerzek, kültür yoksunu
ve yoksulluk kültüründeki yoksul gibi nitelermelerin
olduğu belirtilmektedir. Ayrıca kusurlu sayılan yok-
sulların, toplum sağlığı için tehdit olarak görüldüğü
ve yaşadıkları yerlerin varoş olarak nitelendiğine
dikkat çekilmektedir. Günümüzde de yoksullara
atfedilerek kullanılan yardım bağımlısı gibi nitelen-
dirmelerin yaygın olduğuna vurgu yapılmaktadır
(Gans, 1995:15). Bunlarla birlikte, sınıfsal değeren-
dirmelerde de yoksullar için fazlalık, ayak takımı ve
alt sınıf gibi yakıştırmaların yapıldığına; fakat litera-
türde sınıf ayrımında yoksulları en çok cezalandıran
yakıştırmanın aşağı-sınıf olduğuna işaret edilmekte-
dir (Gans, 1995:16). Bu bağlamda, tehdit algısı ve ön
yargıların yoksullara karşı olumsuz yakıştırmaların
yapılmasına yol açtığı sonucu çıkarılabilir.

Gans, Lewis'in Meksikalılar ve Porto Rikolular
üzerine yapmış olduğu araştırmalarından çıkarılmış
olan yoksulluk kültürünü yansıttığını öne sürdüğü
insanlara atfettiği ve bu kişilere ortak bazı davranış
ve kişilik özellikleri üzerinden yapılan nitelermeler-
in, hak etmeyen yoksul olarak ifade edilen kişileri
tanımlamak ve damgalamak için kullanıldığını sa-
vunmaktadır. Ayrıca, yoksullukla savaşıma denk ge-
len politika yıllarıyla birlikte, Lewis'in düşüncesini
daha sık tekrar etmesi için cesaretlendirildiği öne
sürülmektedir. 1960'lı yıllarda yoksulluk kültürü
kavramının, yoksulluğun nedenlerini açıklamakta

ve yoksulların hakeden-haketmeyen üzerinden ele alındığı düşünsel ve politik tartışmalarda önemli bir rol oynadığı savunulmaktadır. 1960'lı yılların ortasının yoksulluk kültürünü, aşağılayıcı bir yakıştırma yaptığı değerlendirilmesi yapılmaktadır. Lewis'in bilimsel anlamda kavramın sorgulamasını hiçbir zaman yapmamış olmasından dolayı, istemeden de olsa, kavramın bu dönüşümüne yardımcı olduğu görüşü savunulmaktadır (Gans, 1995:24-25).

Sonuç

Yoksulluk kültürü kavramının, Oscar Lewis'in kavramsallaştırmasına dayanak yaptığı çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda bir çok açıdan öznel yaklaşımları barındırdığı birinci bölüm üzerinden ve ikinci bölümde yer alan değerlendirmeler üzerinden söylenebilir. Burada belirtilen özelliğin, kişisel değerlendirmeler anlamından çok; nesnel şartların ve yoksulluğun yapısal nedenlerinin göz önünde bulundurulmamasından kaynaklandığı göz önünde tutulmalıdır. Bu çalışmalarında Lewis bir kaç ailenin derinlemesine incelenmesi üzerinden hareketle toplumun büyük bir kesimini oluşturan yoksullara atfettiği yoksulluk kültürü kavramsallaştırmasını oluşturmuştur. Bu bağlamda, yoksulluk kültürü kavramsallaştırmasının, üzerinde yeterli bilimsel sorgulama yapılmamış olması ve kavramsallaştırmanın içinde barındırdığı öznel ve eksik değerlendirmelerden dolayı; geniş toplum yığınlarının -yoksulların- sahip oldukları varsayılan ayrı bir kültürün varlığına işaret etmekten uzak olduğu sonucu çıkarılabilir.

Ayrıca, yoksulluk kültürü kavramsallaştırmasının popüler ve yaygın kullanımının, kavramın bilimsel doğruluğundan daha öte olumsuz sonuçlar doğurduğu ve doğurmaya devam edeceği söylenebilir. Yoksulluk kültürü yakıştırmasının, yoksullara atfetmiş olduğu birçok olumsuz niteliklemeyle yoksul algısının biçimlenmesine katkı yaptığını ve bu

katkının da çoğu zaman yoksulları yoksulluklarından dolayı suçlayan bir yaklaşımı beraberinde getirdiğini söylemek mümkündür. Diğer bir deyişle, yoksulların yoksul olma durumlarının, yoksulların sahip olduğu varsayılan tutum ve davranışlarından kaynaklandığı öne sürülmüştür. Olumsuz birçok nitelikleme barındıran ve tehdit algısıyla yoksulların değerlendirilmesine yol açan yakıştırmanın, yoksulluğa çözüm üretme iddiasında olan politikalarla paralel bir süreçte toplumsal ve politik gündemde yer aldığı göz önünde tutulmalıdır.

Sonuç olarak, yoksulluk kültürü yaklaşımının tarihsel olarak incelendiğinde içinde ayrı bir kültüre işaret edecek yeterli bilimsel açıklamayı barındırmamasına karşın; yoksullar üzerinde önemli sonuçlar doğurduğu çıkarımı yapılabilir. Yaklaşımın yoksullar üzerinde doğurduğu sonuçların, çoğu zaman olumsuz olduğu ve yoksulların yoksulluklarından dolayı suçlanmasına ve toplumsal hayat dışına itilmelerine yol açabileceği göz ardı edilmemelidir. Ayrıca, yoksulluk kültürü tartışmalarının yaygınlık kazanması, yoksullar başta olmak üzere toplumsal hayatta eşitliği öngören ve vatandaşlarının sadece piyasa değerleriyle değerlendirilmeyeceğini savunan refah devleti uygulamalarının sorgulanmaya başlanması ve neo-liberal ve yeni sağ politikaların gündeme yerleşmeye başlaması ve bu politikaların ekonomik ve toplumsal hayatta uygulama alanı bulmaları süreçleriyle paralellik gösterdiği görülmektedir. Bu doğrultuda; neo-liberal ve yeni sağ politikalar, yoksulluk kültürü ve benzeri anlamları taşıyan yakıştırmaları, liberal yaklaşımın savunduğu yoksulluğun bireylerin eksikliklerinden kaynaklandığı şeklinde özetlenebilecek varsayımıyla birlikte devletin ekonomik alanda yer almasının en aza indirgenmesi ya da tamamen ekonomik alandan çekilmesine destek yapacak şekilde kullanılmışlardır.

Diğer taraftan; yoksulluk kültürü yaklaşımının, içinde barındırdığı olumsuz anlamlarla yoksullara

tehdit algısıyla yaklaşılmasını beraberinde getirdiği söylenebilir. Risk ve tehdit algısıyla yoksulluğa yaklaşımın yoksulluk sorununu çözmeye noktasında başarısız olacağı ya da bu sorunu çözmeye gibi bir iddiasının olmayacağı sonucuna varılabilir. Çünkü; yoksulluğu, toplumu tehdit eden ve yoksulluk sorununu toplumun ve toplumsal yapının genel işleyişi dışında bir sorun olarak ele alan bir yaklaşım, yoksulların sorunlarını çözmekten çok; toplumun diğer kesimlerini korumak adına yoksul olmayanların sorunlarına çözüm üretmeye yönelik olacaktır. Bu bağlamda, yoksul olma durumunun yoksulların kendilerinden kaynaklandığını öne süren yoksulluk kültürü ve benzeri kavramsallaştırmaları, daha doğrusu yakıştırmaları kendine dayanak yaparak geliştirilen ya da geliştirilecek politikaların aslında yoksullardan çok yoksul olmayanları korumaya çalışacağı söylenebilir.

Dolayısıyla, bu tür politikaların yoksulluğa çözüm üretmekten çok; sorunun bir parçası olarak, sorunu çözümsüz kılacağı sonucu çıkarılabilir. Aslında yoksulluk kültürü kavramsallaştırmasının anlatmadığı fakat işaret ettiği bir yoksulluk döngüsü yoksullar için söz konusudur. Bu döngü, yoksulların bir nesilden diğer nesile aktardığı eşitsizliklere işaret etmektedir. Başka bir deyişle, yoksul olarak toplumsal hayatta yer alanlar yoksul olma durumlarının getirdiği dezavantajlı durumları bir sonraki nesillere aktarmaktadırlar; dolayısıyla yoksul olarak hayata başlayan yeni nesil eski nesilden devraldıkları dezavantajlı durumları da taşıyarak çoğu zaman kırılması güç bir döngünün içinde kendilerini bulurlar. Bu döngü, yoksulların kendi başlarına aşamayacağı bir döngüdür ve bu döngünün kırılması ve yoksulların toplumsal hayatta daha fazla yer almaları için bu eşitsizlik durumlarından kurtulmaları gerekmektedir. Dolayısıyla, yoksulların kendileri dışında belirlenen ve toplumsal hayata katılımlarına engel olan durumların ortadan kaldırılması için eğitim, sağlık ve ekonomik alanda yoksullar lehine düzenlemelerin yapılması önemlidir.

Modern bir sosyal yardım sisteminin oluşturulması, ekonomik ve sosyal bakımdan toplumun tüm kesimleriyle birlikte daha müreffeh olması adına yoksulluk kültürü ve benzeri anlamları taşıyan yaklaşımların -yoksulluğu ele almak için yeterli bilimsel açıklamaları barındırmaması ve yoksulluk sorununa çözüm üretmek yerine sorunun bir parçası haline gelmesi nedeniyle- yoksulları ele almak için kullanılmaması önerilmektedir. Diğer bir deyişle, yoksulluk kültürü ve benzeri yaklaşımların yoksulların dışlanmasına yol açacak ve toplumsal hayata daha fazla katılımlarına yarar sağlamayacak olması nedeniyle yoksulları ve yoksulluğu ele almak için kullanılmasından kaçınması gerektiği söylenebilir. Diğer taraftan, yoksulluk kültürü yaklaşımı ve benzeri yaklaşımların, yoksulluğun altında yatan yapısal nedenleri görmemize engel olduğu ve bu yönüyle de yoksulluk sorunsalını çözümsüz kıldığı sonucuna varılabilir. Dolayısıyla, yoksulluğun altında yatan eğitim olanaklarına sahip olamama ya da düşük kaliteli eğitim, sağlık koşullarının yetersizliği ya da düşük kaliteli sağlık hizmetleri, sağlıksız konut şartları, düşük kaliteli ve gelirli işlerde yer alma ve genel olarak toplumsal hayata katılıma engel olan yapısal nedenler üzerine eğilmek ve yoksullara yönelik oluşturulacak politikalarda bu tür durumların göz önünde bulundurulmasının önemli olduğu görülmektedir. Böyle bir yaklaşımın yoksulların hayatlarına daha olumlu katkılar sağlayacağı ve toplumsal dayanışma ve bütünleşme duygusunu güçlendireceği şeklinde bir değerlendirme yapılabilir.

Kaynakça

- Gans, Herbert J. (1995), *The War Against the Poor: The Underclass and Antipoverty Policy*, Basic Books, New York
- Georges, Jr. Thomas W. (1971), 'Foreword', Winter, J. Alan (Ed.), *The Poor: A Culture of Poverty, or A Poverty of Culture?*, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan
- Holliday, Frederick D. (1971), Comments On "The Culture

of Poverty: The View From New York City”, Winter, J. Alan (Ed.), *The Poor: A Culture of Poverty, or A Poverty of Culture?*, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan

Lewis, Hylan (1971), ‘The Culture of Poverty? What Does It Matter?’, Winter, J. Alan (Ed.), *The Poor: A Culture of Poverty, or A Poverty of Culture?*, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan

Lewis, Oscar (1959), *Five Families: Mexican Case Studies in the Culture of Poverty*, Basic Books Inc., USA

_____(1961), *The Children of Sanchez*, Penguin Books, London

_____(1965), *La Vida/İşte Hayat: “Yokluk Kültürü İçindeki Bir Porto Riko’lu Aile Üzerine İnceleme”*, çev. Vahit Çelikbaş, e Yayınları, İstanbul

_____(1968), *A Study of Slum Culture: Backgrounds for LA VIDA*, Random House, New York

Valentine, Charles A. (1968), *Culture and Poverty: Critique and Counter-Proposals*, The University of Chicago Press, Chicago

Winter, J. Alan (1971), ‘Introduction: The Culture of Poverty Hypothesis and Their Import for Social Science and Social Policy’, Winter, J. Alan (Ed.), *The Poor: A Culture of Poverty, or A Poverty of Culture?*, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan